

Sebastian Wójcik-Jackowski

Uniwersytet Śląski
Katowice

Odpowiedzialność za szkody wyrządzone robotami geologicznymi niewymagającymi koncesji

Z zakresu regulacji ujętego w art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze w sposób oczywisty nasuwa się wniosek, że należąca do prac geologicznych¹ działalność, polegająca na robotach geologicznych², jest wykonywana na podstawie przepisów wspomnianego aktu prawnego, których trzon zawarty został w dziale V zatytułowanym „Prace geologiczne”. Przeto nie powinna również budzić żadnych wątpliwości kwestia naprawienia szkód wyrządzonych takimi robotami na podstawie postanowień działy VIII cytowanej ustawy, zatytułowanego „Odpowiedzialność za szkody”. Niemniej, przyjęte rozwiązania, poddane szczegółowej analizie w dalszej części niniejszego opracowania, przewidują poniesienie odpowiedzialności według reguł określonych w Prawie geologicznym i górniczym za szkody spowodowane zasadniczo charakterystycznymi działaniami realizowanymi przez dany krąg podmiotów (ruchem zakładu górniczego prowadzonym przez przedsiębiorcę). Wobec tego rodzi się pytanie: czy obejmują one wszystkie kategorie robót geo-

¹ Pojęcie prac geologicznych obejmuje projektowanie i wykonywanie badań oraz innych czynności w celu ustalenia budowy geologicznej kraju, a w szczególności poszukiwania i rozpoznawania złóż kopaliny, wód podziemnych oraz kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla, określenia warunków hydrogeologicznych, geologiczno-inżynierskich, a także sporządzanie map i dokumentacji geologicznych oraz projektowanie i wykonywanie badań na potrzeby wykorzystania ciepła Ziemi lub korzystania z wód podziemnych (art. 6 ust. 1 pkt 8 pr.g.g.).

² Robotą geologiczną jest wykonywanie w ramach prac geologicznych wszelkich czynności poniżej powierzchni terenu, w tym przy użyciu środków strzałowych, a także likwidacja wyrobisk po tych czynnościach (art. 6 ust. 1 pkt 11 pr.g.g.).

logicznych, czy też któraś ewentualnie została pominięta i jakie unormowania pomimo tego będą mogły wejść w grę oraz na ile do nich przystają?

W nauce prawa pojęcie szkody ma znaczenie swoiste dla gałęzi prawa cywilnego. W Kodeksie cywilnym próżno jednak szukać definicji legalnej³ tego pojęcia, choć ustawodawca posługuje się nim wielokrotnie, gdyż wystąpienie szkody stanowi podstawową przesłankę warunkującą poniesienie odpowiedzialności. W doktrynie za szkodę przyjmuje się uszczerbek w dobrach poszkodowanego, polegający na różnicy między stanem tych dóbr, powstałym wskutek zdarzenia godzącego w jego dobra a stanem, jaki by istniał, gdyby nie zaszło zdarzenie. Uszczerbek przybiera postać utraty, zmniejszenia lub niepowiększenia aktywów albo powstania bądź zwiększenia pasywów. Z kolei w ustawach szczególnych mamy niekiedy do czynienia ze sprecyzowaniem treści pojęcia szkody przez wskazanie jej źródła⁴.

Za tego rodzaju ustawę w stosunku do Kodeksu cywilnego bez wątpienia uchodzi Prawo geologiczne i górnicze, które nie wskazuje, jak należy rozumieć samą szkodę, skupiając się na negatywnych skutkach spowodowanych ruchem zakładu górniczego⁵, polegających na zaistnieniu zagrożenia dla własności bądź innych praw majątkowych, a także dalszych konsekwencjach, kiedy dojdzie już w jego rezultacie do powstania uszczerbku. W myśl bowiem art. 144 ust. 1 pr.g.g. właściciel nie może sprzeciwić się zagrożeniom spowodowanym ruchem zakładu górniczego, który jest prowadzony zgodnie z ustawą. Może on jednak żądać naprawienia wyrządzonej tym ruchem szkody na zasadach określonych ustawą. Przepis ów stosuje się zaś odpowiednio do innych podmiotów, których prawa majątkowe są zagrożone ruchem zakładu górniczego (art. 144 ust. 2 pr.g.g.). Nasuwają się wobec tego wątpliwości, czy właściciel (albo inny podmiot) jest legitymowany materialnie do ochrony swoich praw w razie działalności prowadzonej wprawdzie zgodnie z ustawą, ale nie kwalifikowanej jako ruch zakładu górniczego.

Pojęcie ruchu zakładu górniczego również nie zostało dookreślone. Na czym polega ruch zakładu górniczego, można wywieść z art. 105 ust. 1 pr.g.g., w myśl

³ Definicja legalna jest to ustalone przez ustawodawcę wiążące znaczenie sformułowań użytych w tekstach prawnych. Odnośnie definicji legalnych zob. A. CHODUŃ: *Definicje legalne jako element semantycznego opisu wyrażen językowych występujących w tekstach aktów normatywnych*. W: *Lingua iuris*. Red. A. MRÓZ, A. NIEWIADOMSKI. Warszawa 2010, s. 93—104.

⁴ Zob. M. KALIŃSKI: *Odpowiedzialność odszkodowawcza*. W: *System Prawa Prywatnego*. T. 6: *Prawo zobowiązań — część ogólna*. Red. A. OLEJNICZAK. Warszawa 2014, s. 81—83.

⁵ Zakładem górniczym jest wyodrębniony technicznie i organizacyjnie zespół środków służących bezpośrednio do wykonywania działalności regulowanej ustawą w zakresie wydobywania kopaliny ze złóż, a w podziemnych zakładach górniczych wydobywających węgiel kamienny wraz z pozostającym w związku technologicznym z wydobywaniem kopaliny przygotowaniem wydobytej kopaliny do sprzedaży, podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji, podziemnego składowania odpadów albo podziemnego składowania dwutlenku węgla, w tym wyrobiska górnicze, obiekty budowlane, urządzenia oraz instalacje (art. 6 ust. 1 pkt 18 pr.g.g.).

którego ruch zakładu górniczego prowadzi się w sposób zgodny z przepisami prawa, w szczególności na podstawie planu ruchu zakładu górniczego⁶, a także zgodnie z zasadami techniki górniczej⁷. Przy czym planu ruchu zakładu górniczego nie sporządza się, jeżeli koncesji udzielił starosta — w takim przypadku ruch zakładu górniczego prowadzi się na podstawie warunków określonych w koncesji, a także jeżeli roboty geologiczne służące poszukiwaniu lub rozpoznawaniu złóż kopalin są wykonywane bez użycia środków strzałowych na głębokości do 100 m poza obszarem górniczym. W takim przypadku ruch zakładu górniczego prowadzi się na podstawie warunków określonych w koncesji⁸ albo decyzji zatwierdzającej projekt robót geologicznych⁹ (art. 105 ust. 2 pr.g.g.), co stanowi odstępstwo od reguły wynikającej z art. 108 ust. 11 pr.g.g., zgodnie z którą plan ruchu zakładu górniczego zatwierdza właściwy organ nadzoru górniczego w drodze decyzji, po uzyskaniu opinii właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Pozostawić trzeba na boku niebudzącą zastrzeżeń i pozostającą poza zakresem omawianego zagadnienia kwestię prowadzenia ruchu zakładu górniczego opartego na udzielanej przez starostę koncesji na wydobywanie kopalin ze złóż, co ma miejsce, jeżeli jednocześnie obszar udokumentowanego złoża nieobjętego własnością górniczą nie przekracza 2 ha, wydobyte kopaliny ze złoża w roku kalendarzowym nie przekroczy 20 000 m³, a działalność będzie prowadzona metodą odkrywkową oraz bez użycia środków strzałowych (art. 22 ust. 2 pr.g.g.). Wątpliwości pojawiają się natomiast przy prowadzeniu ruchu w ramach robót geologicznych, skoro według art. 86 pr.g.g. do robót geologicznych słu-

⁶ To, co określa plan ruchu zakładu górniczego, normuje art. 108 ust. 2 pr.g.g.

⁷ Zasadniczo w obecnym stanie prawnym nadal wydaje się zatem aktualne stanowisko Wyższego Urzędu Górniczego w Katowicach. Zgodnie z nim za prace w ruchu zakładu górniczego przyjmuje się wszelkiego rodzaju prace wykonywane w zakładzie górniczym, które zostały ujęte w zatwierdzonym przez właściwy organ nadzoru górniczego planie ruchu. Zob. P. GRZESIOK: *Stanowisko SP_13/2011_(70 Dyrektora Departamentu Prawnego Wyższego Urzędu Górniczego)*. www.wug.gov.pl/download/2399 [dostęp: 23.03.2018].

⁸ Chodzi o koncesje dotyczące działalności polegającej na poszukiwaniu lub rozpoznawaniu złóż kopalin objętych własnością górniczą, z wyjątkiem złóż leczniczych, wód termalnych i solanek, co wynika z art. 21 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 10 ust. 1 i 2 pr.g.g.

⁹ Projekt robót geologicznych, których wykonywanie nie wymaga uzyskania koncesji, zatwierdza organ administracji geologicznej, w drodze decyzji (art. 80 ust. 1 pr.g.g.). Z wyjątkiem wierceń w celu wykorzystywania ciepła Ziemi albo wykonywania wkopów oraz otworów wiertniczych o głębokości do 30 m w celu wykonywania ujęć wód podziemnych na potrzeby poboru wód podziemnych w ilości nieprzekraczającej 5 m³ na dobę na obszarach górniczych utworzonych w celu wykonywania działalności metodą otworów wiertniczych., kiedy to projekt robót geologicznych podlega zgłoszeniu staroście (art. 85 ust. 1 i 2 pr.g.g.). Wiercenia takowe mają na celu odbiór energii z gruntu lub górotworu za pośrednictwem nośników energii wprowadzonych do otworu wiertniczego. Zob. S. WÓJCIK-JACKOWSKI: *Węzłowe problemy prawne dotyczące pozyskiwania energii geotermalnej*. „Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie” 2013, nr 5(225), s. 5—6.

zących poszukiwaniu i rozpoznawaniu złóż kopalin, a także robót geologicznych służących innym celom wykonywanych z użyciem środków strzałowych albo wykonywanych na głębokości większej niż 100 m albo wykonywanych na obszarze górniczym utworzonym w celu wykonywania działalności metodą robót podziemnych albo metodą otworów wiertniczych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zakładu górniczego¹⁰ i jego ruchu oraz ratownictwa górniczego. Dla ich rozwiania zasadne wydaje się uwzględnienie reguł wykładni historycznej, poprzez sięgnięcie do kontekstu historycznego wprowadzonych regulacji¹¹. Trudno bowiem abstrahować od zbliżonych rozwiązań funkcjonujących w poprzednim stanie prawnym na mocy art. 67a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze¹². Przewidywały one niestosowanie do niektórych robót geologicznych przepisów o planach ruchu zakładu górniczego, gdyż tego rodzaju wymagania powinny były zostać określone decyzją koncesyjną bądź zatwierdzającą projekt prac geologicznych, co, według wówczas wyrażanych poglądów, nie miało wpływu na status tych robót, jako prowadzonych w ramach ruchu zakładu górniczego¹³.

Powracając na grunt obowiązującego porządku prawnego, sformułowania użyte w art. 86 pr.g.g. nie oznaczają zatem w żadnej mierze, iż w przypadku robót geologicznych służących poszukiwaniu i rozpoznawaniu złóż kopalin nie mamy do czynienia z działalnością polegającą na ruchu zakładu górniczego, czego nie można już powiedzieć o robotach geologicznych służących innym celom, jeśli nie spełniają określonych przez ustawodawcę kryteriów (sposób, głębokość, metoda, lokalizacja). Jednakowoż przepisów o ruchu zakładu górniczego w omawianym katalogu spraw nigdy nie stosuje się wprost. Podczas poszukiwania lub rozpoznawania kopalin, w tym wód podziemnych tak traktowanych¹⁴, bez względu na okoliczności, a przy poszukiwaniu lub

¹⁰ Ściśle rzecz ujmując, mamy wówczas do czynienia z zakładem w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 17a pr.g.g. Według poglądów wyrażonych w literaturze w dodanym przepisie chodzi o wyodrębniony technicznie i organizacyjnie zespół środków służących bezpośrednio do wykonywania działalności, do której stosuje się odpowiednio m.in. wymagania dotyczące zakładu górniczego. Niekiedy tego rodzaju podmioty określano jako „zakład podobny do górniczego”. W ślad za prawnym wyodrębnieniem wskazanego pojęcia nie poszły jednak dalsze rozwiązania szczegółowe. Zob. A. LIPIŃSKI: *Komentarz do art. 6–9 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze*. „Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska” 2017, nr 1, s. 22–23.

¹¹ Więcej odnośnie do znaczenia nadanego interpretacji historycznej tekstu prawnego zob. O. BOGUCKI: *Sposoby pojmowania „historyczności” wykładni prawa*. „Państwo i Prawo” 2015, z. 9, s. 34–52.

¹² Dz.U. 2005, nr 228, poz. 1947 ze zm., dalej: pr.g.g. z 1994 r.

¹³ Zob. A. LIPIŃSKI, R. MIKOSZ: *Ustawa prawo geologiczne i górnicze. Komentarz*. Warszawa 2003, s. 201–202.

¹⁴ Zgodnie z art. 5 ust. 1 pr.g.g. kopalinami nie są wody, z wyjątkiem wód leczniczych, wód termalnych i solanek.

rozpoznawaniu wód podziemnych do nich niezaliczonych¹⁵ lub też badaniu określonych warunków występujących we wnętrzu Ziemi tylko wtedy, kiedy owe roboty odbywają się przy spełnieniu przynajmniej jednego ze wskazanych wcześniej kryteriów. W rezultacie wydawałoby się, że nieziszczenie się żadnego z nich będzie skutkowało brakiem możliwości żądania naprawienia szkody na zasadach określonych w Prawie geologicznym i górniczym, otwierając drogę do poniesienia odpowiedzialności przez przedsiębiorcę wyłącznie na zasadach ogólnych, tj. określonych w Kodeksie cywilnym. Wszelako w art. 144 ust. 3 pr.g.g. chodzi o takie okoliczności, gdy działalność jest prowadzona niezgodnie z ustawą lub negatywny jej skutek nie ma charakteru majątkowego. Pomija to konsekwencje niestosowania do niej przepisów o ruchu zakładu górniczego, wobec czego należy ich poszukiwać dalej. Mam tu na myśli zarówno art. 146 ust. 1 pr.g.g., stanowiący, że odpowiedzialność za szkodę ponosi przedsiębiorca¹⁶ prowadzący ruch zakładu górniczego, wskutek którego wystąpiła szkoda, jak też ust. 2 tegoż artykułu, wedle którego przytoczony wcześniej przepis stosuje się także do innych podmiotów prowadzących działalność regulowaną ustawą, nawet jeżeli nie stosuje się do nich przepisów dotyczących ruchu zakładu górniczego¹⁷. Co za tym idzie, również do wykonujących roboty geologiczne. Do naprawienia szkód powstałych w wyniku robót geologicznych w myśl reguł obowiązujących na mocy art. 145 pr.g.g. znajdują więc zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego z modyfikacjami wynikającymi z Prawa geologicznego i górniczego, których z racji ram objętościowych niniejszego opracowania niepodobna szerzej przedstawić¹⁸. Dlatego odpowiedzialność za szkody spowodowane ruchem zakładu górniczego jest niewątpliwie odpowiedzialnością cywilną, aczkolwiek przy zastosowaniu regulacji kodeksowych

¹⁵ O tym, co jest wodą podziemną, decyduje art. 16 pkt 68 pr. wodn. Zgodnie wszak z art. 3 pkt 1 pr.g.g. ustawy nie stosuje się do korzystania z wód w zakresie uregulowanym odrębnymi przepisami.

¹⁶ Przedsiębiorcą, w rozumieniu ustawy Prawo geologiczne i górnicze, jest ten, kto posiada koncesję na prowadzenie działalności regulowanej ustawą (art. 6 ust. 1 pkt 9 pr.g.g.).

¹⁷ Chodzi więc w tym miejscu nie tylko o podmioty, które uzyskały inne niż koncesja decyzje stanowiące podstawę wykonywania działalności regulowanej ustawą, do jakich w myśl art. 2 ust. 3 pr.g.g. stosuje się odpowiednio przepisy ustawy dotyczące przedsiębiorcy, ale również o podmioty prowadzące na podstawie ustawy działalność nie wymagającą uzyskania żadnego uprawnienia w drodze decyzji administracyjnej, co ma znakomite znaczenie w przypadku części wierceń geotermalnych prowadzonych w oparciu o projekt robót geologicznych, podlegający zgłoszeniu staroście na podstawie art. 85 ust. 2 pr.g.g. Mam oczywiście na myśli tylko takie wiercenia, których głębokość nie przekracza 100 m, a co za tym idzie nie znajdzie do nich zastosowania art. 86 pr.g.g., w konsekwencji czego nie będzie również wymagane zatwierdzenie planu ruchu w drodze decyzji (art. 108 ust. 11 pr.g.g.).

¹⁸ Zainteresowanego czytelnika odsyłam do monografii R. MIKOSZA: *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego*. Kraków 2006, 265 s. Zawarte tam wywody pozostają w sporej mierze aktualne pomimo zmian prawnych, jakie zaszły od czasu jej wydania.

należy uwzględnić znajdujące pierwszeństwo rozwiązania Prawa geologicznego i górniczego¹⁹.

Nadal pojawiają się jednak w mojej ocenie pewne niejasności, choć odmienne niż w przypadku art. 100 pr.g.g. z 1994 r. (dotyczącego odpowiedzialności za szkody spowodowane inną niż wydobywanie kopalin działalnością regulowaną ustawą), z którego wywodzą się obecne rozwiązania. Wówczas krytykowano brak terminologicznego zsynchronizowania z brzmieniem art. 91 ust. 1 pr.g.g. z 1994 r., regulującym odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez ruch zakładu górniczego, a także wskazywano na problem zakresu podmiotowego (nawiązania do pojęcia przedsiębiorcy) oraz wątpliwości, co do reżimu odpowiedzialności za szkody wyrządzone takimi pracami geologicznymi, do których przepisów o ruchu zakładu górniczego nie stosowało się nawet odpowiednio (art. 38 pr.g.g. z 1994 r.)²⁰. Wspomniane mankamenty usunięto wprawdzie w decydującym w tej materii art. 146 ust. 2 pr.g.g., lecz odsyła on wyłącznie do art. 146 ust. 1 pr.g.g. (a nie jak poprzednio do całego działu), co wskazywałoby nie tylko na dopuszczalność żądania naprawienia szkody na zasadach określonych ustawą, ale także na możliwość skutecznego sprzeciwienia się zagrożeniom niespowodowanym ruchem zakładu górniczego lub działalnością, do której mają zastosowanie przepisy o ruchu zakładu górniczego. Rozumowanie podążające w obranym kierunku zakłada, że odnośnie do ostatniej kwestii obowiązujące rozwiązania nie znajdą w ogóle zastosowania, skoro nie dotyczą one wystąpienia szkody bądź jej zapobieżenia, do jakiej z mocy art. 150 pr.g.g. stosuje się odpowiednio przepisy o naprawieniu szkód²¹, lecz umożliwienia oddziaływania na cudzą nieruchomość ponad przeciętną miarę poprzez pozbawienie roszczenia negatoryjnego (art. 222 § 2 k.c.)²². Ich pominięcie prowadziłoby jednak do nieuzasadnionego uprzywilejowania właścicieli wobec podmiotów, do których stosuje się przepisy o ruchu zakładu górniczego i to zarówno w stosunku do podmiotów prowadzących tenże ruch, jak i wobec podmiotów odpowiadających według zasad określonych w Kodeksie cywilnym. W obliczu wątpliwości co do sensu językowego przepisu art. 146 ust. 2 pr.g.g. należy zatem przyjąć, zgodnie z regułami wykładni systemowej, polegającej na ustalaniu właściwego znaczenia przepisu prawa na podstawie porządku jego usytuowania

¹⁹ Zob. B. RAKOCZY: *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego*. W: *Prawna regulacja geologii i górnictwa w Polsce, Czechach i na Słowacji. Wybrane zagadnienia*. Red. G. DOBROWOLSKI, G. RADECKI. Katowice 2014, s. 222.

²⁰ Zob. A. LIPIŃSKI, R. MIKOSZ: *Ustawa prawo geologiczne...*, s. 483—484.

²¹ Przez pryzmat art. 150 pr.g.g. należy również postrzegać art. 152 ust. 1. pr.g.g., który co prawda nie stanowi środka do definitywnego zaspokojenia roszczenia, lecz ma służyć w ramach odpowiedzialności prewencyjnej doraźnemu podjęciu pewnych nie cierpiących zwłoki czynności, zanim nastąpi ostateczne rozstrzygnięcie.

²² Inaczej rzecz ujmując, przepis art. 222 § 2 k.c. ma na celu ochronę wyłącznie praw podmiotowych bezwzględnych, jako pewnej sfery interesów. Zob. R. KASPRZYK: *Podstawa roszczenia prewencyjnego*. „Palestra” 1989, nr 3(375), s. 29.

w systemie prawa²³, że posiadanie statusu przedsiębiorcy nie powinno rzutować na zaistnienie obowiązku znoszenia zagrożeń, wynikającego z art. 144 ust. 1 zd. pierwsze pr.g.g.

Z uwagi na brzmienie art. 146 ust. 2 pr.g.g. kolejne pytania pojawiają się co do kręgu podmiotów odpowiedzialnych za szkodę w następnych ustępach cytowanego przepisu, zwłaszcza że sama ich konstrukcja następcza dalszych wątpliwości interpretacyjnych. Jeżeli nie można bowiem ustalić, kto wyrządził szkodę, to odpowiada za nią przedsiębiorca, który w dniu ujawnienia szkody ma prawo prowadzić w obszarze górniczym, w granicach którego wystąpiła szkoda, działalność regulowaną ustawą (art. 146 ust. 3 pr.g.g.). W rezultacie nie wiadomo, czy przepis ów odnosi się tylko do przedsiębiorcy, czy także do innych podmiotów prowadzących działalność regulowaną ustawą, nieposiadających tego statusu, skoro przyjęto domniemanie odpowiedzialności przedsiębiorcy za szkody wyłącznie w obszarze górniczym, a tenże został zdefiniowany jako przestrzeń, w granicach której przedsiębiorca jest uprawniony do wydobywania kopaliny, podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji, podziemnego składowania odpadów oraz prowadzenia robót górniczych niezbędnych do wykonywania koncesji (art. 6 ust. 1 pkt 5 pr.g.g.), co pomija całą problematykę niekoncesjonowanych robót geologicznych, gdyż w skład takiego obszaru nie wchodzi wtedy przestrzeń, w granicach której mają być wykonywane roboty geologiczne w rozumieniu art. 79 ust. 2 pkt 4 pr.g.g. Przekłada się to również na znane już w poprzedniej ustawie rozwiązania, kiedy nie istnieje przedsiębiorca odpowiedzialny za działalność regulowaną ustawą, ani jego następcą prawny, a za szkodę odpowiada Skarb Państwa reprezentowany przez właściwy organ nadzoru górniczego (art. 146 ust. 4 pr.g.g.)²⁴, jak też odnoszące się do solidarnej odpowiedzialności przedsiębiorcy oraz podmiotów trudniących się zawodowo wykonywaniem czynności powierzonych im przez tego przedsiębiorcę²⁵. Objasnienia wymaga zaś art. 146 ust. 5 pr.g.g., według którego jeżeli szkoda nastąpiła także z innych przyczyn niż ruch zakładu górniczego, to odpowiedzialność podmiotów określonych w ust. 1—4 oraz innych podmiotów jest solidarna. Wprawdzie przepis poprzez odesłanie jednoznacznie wskazuje, że odnosi się

²³ Więcej o wykładni systemowej zob. M. ZIELIŃSKI, O. BOGUCKI, A. CHODUŃ, S. CZEPIŃTA, B. KANAREK, A. MUNICZEWSKI: *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, z. 4, s. 28—29.

²⁴ Zob. R. MIKOSZ: *Skarb Państwa jako podmiot odpowiedzialny za szkody wyrządzone działalnością uregulowaną w ustawie Prawo geologiczne i górnicze*. W: *Sprawiedliwość ekologiczna w prawie i praktyce*. Red. T. BOJAR-FIJAŁKOWSKI. Gdańsk 2016, s. 216.

²⁵ Wprowadzone unormowania mają na celu uniemożliwienie dojścia do sytuacji, w której brak będzie podmiotu odpowiedzialnego za szkody powstałe na skutek ruchu zakładu górniczego, biorąc także pod uwagę brak dopuszczalności sprzeciwu zagrożeniom spowodowanym ruchem zakładu górniczego. Zob. P. RELIZYŃSKI: *Dochodzenie roszczeń z tytułu szkód spowodowanych ruchem zakładu górniczego*. „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2015, nr 4, s. 83—84.

zasadniczo do przedsiębiorców i innych podmiotów prowadzących działalność regulowaną ustawą (ewentualnie Skarbu Państwa), za to pojawia się niepewność, jakie to podmioty miał na myśli ustawodawca. Należy rozumieć, że owe inne podmioty nie są w żadnej mierze tożsame z wyszczególnionymi w art. 146 ust. 2 pr.g.g. Chodzi wszak w rzeczonym miejscu wprawdzie też o inne podmioty, ale tylko takie, które nie prowadzą ani ruchu zakładu górniczego, ani innej działalności regulowanej ustawą (niezależnie od tego czy stosuje się do niej przepisy dotyczące ruchu zakładu górniczego), lecz przyczyniły się do wystąpienia szkody w odmienny sposób, aniżeli poprzez działalność wyszczególnioną w art. 1 ust 1 pr.g.g.

Rozwiązania wprowadzone w art. 147 ust 1 i 3 pr.g.g., w odróżnieniu od regulacji kodeksowych (art. 363 k.c.), przewidują naprawienie szkody w drodze restytucji naturalnej, choć odmiennie niż w Prawie geologicznym i górniczym z 1994 r. dopuszczalny jest wybór poszkodowanego co do sposobu naprawienia szkody. Poszkodowany może bowiem za zgodą podmiotu odpowiedzialnego za szkodę wykonać obowiązek w zamian za zapłatę odpowiedniej kwoty pieniężnej. Przy czym restytucja naturalna może nastąpić w szczególności przez dostarczenie gruntów, obiektów budowlanych, urządzeń, lokali, wody lub innych dóbr tego samego rodzaju. Trudno w tym miejscu pokusić się o wyczerpujące wskazanie, jakiego rodzaju szkody mogą wystąpić, niemniej wydaje się, że z racji celu prac badawczych ich zakres będzie ograniczony i czasowy, a skutki częstokroć przez to odwracalne (np. potencjalne problemy korzystających z ujęć wód podziemnych, skutkujące potrzebą jej dostarczania przez podmiot odpowiedzialny²⁶). Zgodnie natomiast z art. 147 ust. 2 pr.g.g. naprawienie szkody w gruncie rolnym lub leśnym zdegradowanym lub zdewastowanym na skutek ruchu zakładu górniczego następuje w sposób określony przepisami o ochronie tych gruntów²⁷.

²⁶ Skądinąd słuszne wydaje się twierdzenie, że nie można uważać za szkodę przekształcenia użytkowania terenu zajętego na potrzeby zakładu górniczego pod niezbędną dla jego funkcjonowania infrastrukturę techniczną i komunikacyjną lub terenu na udostępnienie złoża. Inaczej jest w przypadku zaburzenia stosunków wodnych na terenach górniczych, które w większości nie są własnością przedsiębiorcy. Zachodzi tu przypadek ingerencji w dobra osób trzecich. Zadośćuczynienie ewentualnej szkodzie braku wody następuje zwykle przez budowę wodociągów. Praktyka jest taka, że buduje się awansem wodociągi, zapobiegając szkodzie braku wody. Wodociągi te przekazywane są następnie samorządom jako zadośćuczynienie potencjalnej szkodzie. Zob. J. MALEWSKI: *O zabezpieczeniu roszczeń i sposobie jego szacowania w górnictwie odkrywkowym*. „Kwartalny Biuletyn Informacyjny Węgiel Brunatny” 2012, nr 4/81, s. 28.

²⁷ O obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej ruchem zakładu górniczego w gruntach rolnych lub leśnych rozstrzyga sąd powszechny, ustalając, czy spełnione zostały przesłanki odpowiedzialności za szkodę oraz wskazując podmiot zobowiązany do naprawienia szkody, a także przesądzając, że formą jej naprawienia ma być rekultywacja. Sposób przeprowadzenia rekultywacji wynikać ma natomiast z decyzji starosty, co powinno nastąpić po zasięgnięciu opinii dyrektora właściwego terenowo okręgowego urzędu górniczego. Zob. R. MIKOSZ: *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego w gruntach rolnych i leśnych*. W: *III Polski Kongres Górniczy. Konferencja Górnictwa i Środowiska*. Wrocław 2015, s. 357.

W myśl art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych²⁸ osoba powodująca utratę albo ograniczenie wartości użytkowej gruntów jest obowiązana do rekultywacji na własny koszt. Oznacza to, że jedynie odnośnie do podanych dwóch kategorii gruntów rolnych i leśnych zdefiniowanych w art. 2 ust. 1 i 2 u.o.g.r.l., mamy do czynienia z obligatoryjnym obowiązkiem restytucji naturalnej, polegającym na przeprowadzeniu rekultywacji w rozumieniu art. 4 pkt 18 u.o.g.r.l., czyli nadaniu lub przywróceniu gruntom zdegradowanym²⁹ albo zdewastowanym³⁰ wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawieniu właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowaniu stosunków wodnych, odtworzeniu gleb, umocnieniu skarp oraz odbudowaniu lub zbudowaniu niezbędnych dróg. Koszt w ten sposób zakrojonych działań będzie więc z reguły przekraczać wysokość szkody, chociaż w razie dojścia do odwrotnej sytuacji nie wyłączono możliwości domagania się na zasadach ogólnych odszkodowania przez poszkodowanego, jako rekompensaty całości uszczerbku, gdy tylko przywrócenie stanu poprzedniego nie pokrywa go w pełni. Zastanawiające jest, czy przyjęte rozwiązania względem naprawienia szkody w gruncie rolnym lub leśnym znajdą pełne zastosowanie, skoro dewastacja i degradacja zostały powiązane z przyczyną ich spowodowania w postaci ruchu zakładu górniczego, który — jak wiemy z dotychczasowych wywodów — nie zawsze ma miejsce. Trudno jednak odczytywać znaczenie art. 147 ust. 2 pr.g.g. w oderwaniu od art. 146 ust. 2 cytowanej ustawy, dopuszczając odmienne rozwiązania aniżeli przeprowadzenie rekultywacji. Będzie ona zatem miała miejsce niezależnie od tego, czy przyczynę wystąpienia szkody w gruntach rolnych lub leśnych stanowi ruch zakładu górniczego, czy też inna działalność regulowana przepisami ustawy, nie traktowana jako ruch zakładu górniczego. Niejako na marginesie dodajmy, że w myśl art. 22a ust. 1 i 2 u.o.g.r.l. do rekultywacji gruntów zanieczyszczonych (m.in. substancjami i preparatami), po dniu 3 kwietnia 2007 r., stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie³¹. Wprawdzie o działalności z zakresu ustawy Prawo geologiczne i górnicze, stwarzającej ryzyko szkody w środowisku w ramach robót geologicznych, jest mowa w art. 3 ust. 1 pkt 8 u.o.z.ś. wyłącznie w aspekcie poszukiwania i rozpoznawania węglowodorów ze złóż w granicach obszarów morskich RP, lecz nie wyklucza to zastosowania przepisów ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie, kiedy doszło do bez-

²⁸ Dz.U. 2017, poz. 1161, dalej: u.o.g.r.l.

²⁹ Przez grunty zdegradowane rozumie się grunty, których rolnicza lub leśna wartość użytkowa zmalała w szczególności w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych albo wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej (art. 4 pkt 16 u.o.g.r.l.).

³⁰ Przez grunty zdewastowane rozumie się grunty, które utraciły całkowicie wartości użytkowe w wyniku tożsamyh przyczyn jak przy degradacji (art. 4 pkt 17 u.o.g.r.l.).

³¹ Dz.U. 2018, poz. 954 ze zm., dalej: u.o.z.ś.

pośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub do szkody w środowisku³², jeżeli dotyczą gatunków chronionych lub chronionych siedlisk przyrodniczych oraz wystąpiły z winy podmiotu korzystającego ze środowiska (art. 2 ust. 1 pkt 2 u.o.z.ś.). Zważywszy, że w art. 147 ust. 1 pr.g.g. ustawodawca wyliczył sposoby naprawienia szkody przykładowo, zasadne wydaje się w konsekwencji pytanie, czy może zachodzić konieczność przeprowadzenia w tym celu remediacji³³ w rozumieniu art. 6 pkt 9b u.o.z.ś. w zw. z art. 3 pkt 31b pr.o.ś. Niemniej jest to o tyle problematyczne, iż nie sposób przypisać winy za szkodę spowodowaną działalnością, o której mowa w art. 144 ust. 1 pr.g.g., a jedynie za zaistniałą w omawianych wcześniej okolicznościach wskazanych w ust. 3 przytoczonego artykułu.

Reasumując, dokonane ustalenia świadczą o tym, że różnorodność i specyfika robót geologicznych wpływa nie tylko na ich prowadzenie, ale także na poniesienie odpowiedzialności za szkodę, co wcale nie musiałyby mieć miejsca, gdyby nie nadmierna rola przypisana przez ustawodawcę ruchowi zakładu górniczego, jako przyczynie jej wystąpienia. W konsekwencji mamy do czynienia ze skomplikowanym wachlarzem nieczytelnych odesłań, które są przecież do uniknięcia, choćby poprzez wykreowanie takich rozwiązań, kiedy to ruch zakładu górniczego nie będzie mieć istotnego znaczenia w kontekście odpowiedzialności odszkodowawczej. Za proponowanym kierunkiem zmian legislacyjnych przemawia ponadto stale wzrastająca ilość różnorodnych czynności prowadzonych pod powierzchnią ziemi bez potrzeby uzyskiwania koncesji, ze względu na znajdowanie do nich zastosowania przepisów ustawy na podstawie art. 2 ust. 1 pr.g.g.

Literatura

BOGUCKI O.: *Sposoby pojmowania „historyczności” wykładni Prawa*. „Państwo i Prawo” 2015, z. 9, s. 34—52.

CHODUŃ A.: *Definicje legalne jako element semantycznego opisu wyrażen językowych występujących w tekstach aktów normatywnych*. W: *Lingua iuris*. Red. A. MRÓZ, A. NIEWIADOMSKI. Warszawa 2010.

³² Przez szkodę w środowisku rozumie się negatywną, mierzalną zmianę stanu lub funkcji elementów przyrodniczych, ocenioną w stosunku do stanu początkowego, która została spowodowana bezpośrednio lub pośrednio przez działalność prowadzoną przez podmiot korzystający ze środowiska (art. 6 pkt 11 u.o.z.ś.).

³³ Chodzi o poddanie gleby, ziemi i wód gruntowych działaniom mającym na celu usunięcie lub zmniejszenie ilości substancji powodujących ryzyko, ich kontrolowanie oraz ograniczenie rozprzestrzeniania się, tak aby teren zanieczyszczony przestał stwarzać zagrożenie dla zdrowia ludzi lub stanu środowiska, z uwzględnieniem obecnego i, o ile jest to możliwe, planowanego w przyszłości sposobu użytkowania terenu; remediacja może polegać na samooczyszczaniu, jeżeli przynosi największe korzyści dla środowiska.

- KALIŃSKI M.: *Odpowiedzialność odszkodowawcza*. W: *System Prawa Prywatnego*. T. 6: *Prawo zobowiązań — część ogólna*. Red. A. OLEJNICZAK. Warszawa 2014.
- KASPRZYK R.: *Podstawa roszczenia prewencyjnego*. „Palestra” 1989, nr 3(375), s. 17—33.
- LIPIŃSKI A.: *Komentarz do art. 6—9 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze*. „Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska” 2017, nr 1, s. 11—31.
- LIPIŃSKI A., MIKOSZ R.: *Ustawa prawo geologiczne i górnicze. Komentarz*. Warszawa 2003.
- MALEWSKI J.: *O zabezpieczeniu roszczeń i sposobie jego szacowania w górnictwie odkrywkowym*. „Kwartalny Biuletyn Informacyjny Węgiel Brunatny” 2012, nr 4/81, s. 26—31.
- MIKOSZ R.: *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego*. Kraków 2006.
- MIKOSZ R.: *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego w gruntach rolnych i leśnych*. W: *III Polski Kongres Górniczy. Konferencja Górnictwa i Środowiska*. Wrocław 2015.
- MIKOSZ R.: *Skarb Państwa jako podmiot odpowiedzialny za szkody wyrządzone działalnością uregulowaną w ustawie Prawo geologiczne i górnicze*. W: *Sprawiedliwość ekologiczna w prawie i praktyce*. Red. T. BOJAR-FIJAŁKOWSKI. Gdańsk 2016.
- RAKOCZY B.: *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego*. W: *Prawna regulacja geologii i górnictwa w Polsce, Czechach i na Słowacji. Wybrane zagadnienia*. Red. G. DOBROWOLSKI, G. RADECKI. Katowice 2014.
- RELIDZYŃSKI P.: *Dochodzenie roszczeń z tytułu szkód spowodowanych ruchem zakładu górniczego*. „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2015, nr 4, s. 69—87.
- WÓJCIK-JACKOWSKI S.: *Węzłowe problemy prawne dotyczące pozyskiwania energii geotermalnej*. „Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie” 2013, nr 5(225), s. 3—13.
- ZIELIŃSKI M., BOGUCKI O., CHODUŃ A., CZEPITA S., KANAREK B., MUNICZEWSKI A.: *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, z. 4, s. 23—39.

Źródła elektroniczne

- GRZESIOK P.: *Stanowisko SP_13/2011_(70 Dyrektora Departamentu Prawnego Wyższego Urzędu Górniczego*. www.wug.gov.pl/download/2399 [dostęp: 23.03.2018].

Sebastian Wójcik-Jackowski

Responsibility for damages with geological works that do not require a concession

Summary

The text contains considerations regarding liability for damage caused by geological works that do not require concessions. The author shows the problems associated with its bearing on the basis of Geological and Mining Law, occurring due to the fact that in the case of such works, the set of facilities does not always have the status of a mining plant, and the actions taken are not understood as its movement conducted by the entrepreneur. In particular, the procedure used by the legislator raises objections in the form of introducing a series of referrals. They are intended to allow for wider application of the rules regarding damage caused by mining plant operations,

which, however, was not carried out in a clear manner. The doubts of linguistic nature appearing at the same time, lead to the use of systematic and historical interpretation in order to eliminate them.

Key words: geological works, the concept of damage, mining plant and its movement, geological work plan, interpretation of law

Себастьян Вуйчик-Яцковски

Ответственность за ущерб, нанесенный геологическими работами, не требующими лицензии

Резюме

В статье представлены размышления по вопросу ответственности за ущерб, нанесенный геологическими работами, не требующими лицензии. Автор указывает на проблемы, связанные с его нанесением, на основе анализа геологического и горного права, обусловленные тем, что далеко не всегда при проведении подобных работ рабочая группа обладает статусом горнодобывающего предприятия, а предпринимаемая деятельность не воспринимается как целенаправленная и реализуемая предпринимателем. Несогласие вызывает использование законодателем системы отсылок. Они должны были позволить более широко применять правила, касающиеся ущерба, нанесенного деятельностью горнодобывающего предприятия, однако эффект получился довольно невразумительным. Возникающие при этом сомнения языкового характера указывают на необходимость их системной и исторической интерпретации, которая позволит ликвидировать неоднозначность.

Ключевые слова: геологические работы, понятие ущерба, горнодобывающее предприятие и его деятельность, интерпретация закона